

Володимир ШАБЛИСТИЙ
директор ННІ права та інноваційної освіти, доктор юридичних наук, професор

Поліна ДОНЄВА
студентка ННІ права та інноваційної освіти

(Дніпровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

«УСУНЕННЯ НЕДОЛІКІВ ТЕХНІЧНОГО ХАРАКТЕРУ» ЯК НОВИЙ ВИД ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ КОЛАБОРАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Колабораційна діяльність як спеціальний вид державної зради була і залишається одним із найсерйозніших злочинів (з 9 травня 2025 року – кримінальним правопорушенням, про це і буде мова далі) [1] проти Батьківщини. В умовах збройної агресії колабораційна діяльність підриває суверенітет, обороноздатність держави та довіру серед населення. Після початку повномасштабного вторгнення російської федерації проти України в 2022 році були внесені зміни до Кримінального кодексу (далі – КК) України, які визначили колабораційну діяльність окремим складом кримінального правопорушення та встановили відповідальність за різні форми співробітництва з державою-агресором, її окупаційними адміністраціями та збройними формуваннями, – так звані березневі кримінальні закони.

Як відомо, колабораційна діяльність охоплює не лише злочини, але й значну кількість кримінальних проступків. Це менш тяжкі, проте все ж небезпечні діяння, які прямо чи опосередковано впливають на підтримку функціонування окупаційних режимів.

Однією з ключових норм є ч. 1 ст. 111-1 КК України, санкція якої передбачає відповідальність за вчинення колабораційної діяльності у формі:

1. публічного заперечення здійснення збройної агресії проти України; встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України;

2. публічних закликів до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора; співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора; невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України [2].

Публічне заперечення являє собою відкрите висловлення думки про те, що факти щодо здійснення збройної агресії проти України та окупація нібито не є достовірними, а також їхнє відкрито заявлене спростування.

Важливою ознакою є публічність. У примітці до цієї статті наголошено: «публічним вважається поширення закликів або висловлення заперечення до невизначеного кола осіб, зокрема у мережі Інтернет або за допомогою засобів масової інформації» [2]. О. Радутний підкреслює, що висловлення заперечень або закликів до підтримки агресора через приватні розмови чи листування не становить підстав для застосування ч. 1 ст. 111-1 КК України. Однак такі дії можуть відповідати складу інших кримінальних правопорушень [3].

Заклики, передбачені ч. 1 ст. 111-1 КК України, носять відкритий характер і спрямовані на привернення уваги. Їх зміст може передбачати поширення ідей чи переконань, що стимулюють підтримку рішень або дій держави-агресора, її військових формувань чи адміністрацій на окупованих територіях.

Є. Письменський та Р. Мовчан також зазначають, що за ч. 1 ст. 111-1 КК України підлягають покаранню лише заклики. Натомість конкретні дії, спрямовані на підтримку рішень чи дій держави-агресора, кваліфікуються за ст. 111-2 КК України «Пособництво державі-агресору» [4].

Як приклад, можна навести вирок Полонського районного суду Хмельницької області від 13 липня 2023 року у справі № 681/931/23, де винний в соціальній мережі «Одноклассники» поширював пропагандистські публікації з наступним текстом: «Украинцы, объясните как так можно?:1) – Ходить с нацистской символикой, но обзывать Путина

«Гитлером»; 2) – Спрашивать: «где вы видели бандеровцев?», открыто объявив Бандеру национальным героем; 3) – Разрушать свои города, убивая своих граждан ради единства своей страны» тощо. Також винний поширював фотозображення військовослужбовців російської федерації, яких підтримував, та відеоматеріал, з якого стає зрозуміло, що він публічно заперечує здійснення збройної агресії проти України [5].

Окремо варто зазначити, що ч. 1 ст. 111-1 має спільні риси зі ст. 436-2 «Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії російської федерації проти України, глорифікація її учасників» [1]. Схожість проявляється насамперед у природі об'єктивної сторони, що виражається у публічних висловлюваннях, пов'язаних із запереченням агресії ворога.

З метою уникнення труднощів у визначенні правової кваліфікації колабораційної діяльності доцільно розглянути питання про виключення ч. 1 ст. 111-1 КК України. Окрім того, що формулювання цієї норми майже дублює положення ст. 436-2 КК України, що призводить до конкуренції між кримінально-правовими нормами та створює умови для різної кваліфікації однакових за змістом діянь, санкція ч. 1 ст. 111-1 КК України передбачає безальтернативне покарання у вигляді «позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п’ятнадцяти років». Таке покарання має вибірковий характер. Передусім його реальний вплив відчувають ті, хто займається професійною діяльністю. Натомість для осіб, які не обіймають певних посад або не потребують спеціального дозволу чи права для своєї діяльності, це покарання може стати лише формальністю, що не матиме реальних правових наслідків. У результаті виникає дисбаланс у застосуванні кримінальної відповідальності, що викликає сумніви щодо ефективності та справедливості передбаченої законом санкції.

В пояснювальній записці до проєкту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо запобігання випадкам уникнення кримінальної відповідальності осіб, що вчинили кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України» [6], вказано:

«Законом України від 03 березня 2022 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» № 2108-IX, КК України доповнено статтею 111-1 (Колабораційна діяльність). Чинні редакції частин першої та другої вказаної статті, в частині основного виду покарання, передбачають позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п’ятнадцяти років. Відповідно за правилами частини другої статті 12 (Класифікація кримінальних правопорушень) КК України, якщо за передбачене КК України діяння (дію чи бездіяльність) передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов’язане з позбавленням волі, таке кримінальне правопорушення є кримінальним проступком. Ураховуючи, що стаття 111-1 КК України чинної редакції є частиною розділу I «Злочини проти основ національної безпеки України» Особливої частини КК України, *назва розділу потребує внесення технічних змін. З метою усунення недоліків технічного характеру* у чинних редакціях КК України та КПК України, а також з метою запобігання можливим випадкам уникнення кримінальної відповідальності осіб, що вчинили кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України, пропонується внести наступні зміни, відповідно до яких: – назву розділу I Особливої частини КК України «Злочини проти основ національної безпеки України» замінити на «Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України»; – у частині п’ятій статті 49 КК України слово «злочинів» замінити словами «кримінальних правопорушень»; – у частині другій статті 297-1 КПК України слово «злочинів» замінити словами «кримінальних правопорушень».

По суті на четвертий рік війни ми всі дізналися, що законодавці все-таки знають про проблеми застосування ч. 1 та ч. 2 ст. 111-1 КК України через віднесення його до кримінальних проступків із смішним основним та єдиним видом покарання. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п’ятнадцяти років мав би бути давно замінений на значні штрафи та, наприклад, обмеження волі чи пробаційний нагляд, що автоматично віднесло б ці склади кримінальних проступків до злочинів, і перейменовувати Розділ I Особливої частини КК України не було б потреби. Замість цього відбулося «усунення недоліків технічного характеру», тоді як сотні глорифікаторрів-колаборантів продовжують підривати країну з середини, навіть після призначення їм єдиного можливого покарання у вигляді позбавлення спеціального права,

якого вони і так не мали. Нам залишається тоді сподіватися на декриміналізацію ч. 1 ст. 111-1 КК України, а таких колаборантів притягувати до відповідальності за ст. 436-2 КК України.

Отже, колабораційна діяльність має на меті сформувати у суспільстві настрої, які вигідні державі-агресору. Запровадження кримінальної відповідальності за такі дії є важливим елементом забезпечення національної безпеки України. Судова практика демонструє, що «несилові» форми взаємодії з ворогом також несуть значну суспільну загрозу, оскільки сприяють агресору у впливі на громадську думку та легітимізації окупаційних режимів. Проте практичне застосування цієї норми супроводжується низкою проблем. Зокрема, це стосується дублювання у кримінальному законодавстві та формального покарання за дії, які впливають, зокрема, на стабільність у суспільстві. Тому виникає необхідність розглянути питання про виключення ч. 1 ст. 111-1 КК України для забезпечення чіткості та ефективності відповідних норм кримінального законодавства та недопущення у майбутньому феєричних законодавчих потуг по усуненню недоліків технічного характеру.

1. Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо запобігання випадкам уникнення кримінальної відповідальності особами, які вчинили кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України: Закон України від 26 лютого 2025 року № 4268-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4268-20#n8 (дата звернення: 22.02.2026).

2. Кримінальний кодекс України : від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 22.02.2026).

3. Радутний О.Е. Публічні заклики та заперечення як форми інформаційної колабораційної діяльності за Кримінальним кодексом України. Інформація і право. 2022. № 2 (41). URL: https://ippi.org.ua/sites/default/files/14_23.pdf. (дата звернення: 22.02.2026).

4. Письменський Є., Мовчан Р. Ідеологічний та культурно-освітній колабораціонізм: окремі проблеми тлумачення та вдосконалення законодавства. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2022. URL: https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/10195/1/1.pdf. (дата звернення: 22.02.2026).

5. Вирок Полонського районного суду Хмельницької області від 13.07.2023 у справі № 681/931/23 URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/112159074 (дата звернення: 22.02.2026).

6. Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо запобігання випадкам уникнення кримінальної відповідальності осіб, що вчинили кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України». URL: https://itd.rada.gov.ua/f14ef064-7d94-4b24-9baa-b52f58f8fd1d (дата звернення: 24.02.2026).

Костянтин ЧАПЛИНСЬКИЙ
помічник Голови
Національної поліції України
(м. Київ, Україна),
доктор юридичних наук, професор

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІГРАФНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Одним із сучасних методів оцінювання отримуваної від суб'єкта інформації є психофізіологічний метод із застосуванням поліграфа. В правозастосовній практиці вагоме значення мають оперативність і точність при встановленні осіб, причетних до злочинної діяльності, висуненні слідчих версій щодо розвитку злочинної події, виявленні слідової картини. Зважаючи на складність отримання достовірної інформації, правоохоронці все частіше звертаються до нетрадиційних засобів збирання доказів, зокрема використання поліграфа як допоміжного психофізіологічного інструменту [1, с. 63].

Ефективність застосування поліграфа у досудовому слідстві переконливо доведено слідчою практикою в багатьох країнах світу. Ці технології підтвердили свою доцільність і тривалий час успішно використовуються у США, Ізраїлі, Туреччині, Польщі, країнах Балтії та інших державах при доборі певної групи кадрів державних службовців, проведенні внутрішніх розслідувань, розслідуванні злочинів [2, с. 3]. Таку думку підтримує і